

Krystian Chołaszczynski*

Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu

PRAWO CALLESA JAKO PRZYZYNEK DO POWSTANIA CRISTEROS

Plutarco Elías Calles, prezydent Meksyku w latach 1924–1928, urodził się w Guaymas w północnym stanie Sonora¹ 25 września 1877 r. Jego dziadkiem był płk Jose Juan Elías Perez, który wślawił się walkami z wojskami wiernymi cesarzowi Maksymilianowi I. Ożenił się on z Bernardiną Lucero, która urodziła mu pięcioro dzieci. Najstarszym jego synem był Plutarco Elías Lucero, który z nieformalnego związku z Marią de Jesus Campuzano de Guaymas miał syna, przyszłego prezydenta Meksyku. Plutarco Elías Lucero był alkoholikiem. Porzucił partnerkę, ich syn zaś był wychowywany przez ciotkę (siostrę matki: María Josefa Campuzano) i jej męża, zagorzałego antyklerykała, Juana Bautistę Callesa. To właśnie po nim przyszły meksykański przywódca przejął nazwisko. Formalnie Plutarco Elías Calles wywodził się ze znanej i powszechnie szanowanej rodziny².

Matka Plutarca Elías Callesa zmarła, gdy chłopiec miał 3 lata. Wtedy to przeprowadził się do swego wujostwa w San Pedro Palominas, gdzie mieszkał do ukończenia 20. roku życia. Następnie związał się z Josefina Bonfiglio. Kobieta zaszła z nim w ciążę, ten jednak – za namową wuja – porzucił ją i zamieszkał we Fronteras, gdzie dokończył naukę w szkole dla przyszłych nauczycieli (*Academia*

* Krystian Chołaszczynski – doktor nauk społecznych w zakresie nauk o polityce oraz magister stosunków międzynarodowych (absolwent UMK Toruń); wykładowca Wyższej Szkoły Kultury Społecznej i Medialnej oraz konsultant w Regionalnym Ośrodku Debaty Międzynarodowej w Toruniu, członek zarządu Towarzystwa Przyjaciół Janikowa im. Henryka Czamana.

¹ Plutarco Elías Calles, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/89869/Plutarco-Elías-Calles>, [dostęp: 12 II 2018].

² Zob. R. A. Garavito Elias, *Historical Data of the Elias*, Mexico 2005, s. 18, <http://eliasofsonora.net/eliaspdf/historicalDataTrans.pdf>, [dostęp: 12 II 2018]; M.J. Gonzales, *The Mexican Revolution 1910–1940*, Albuquerque 2002, s. 203, http://books.google.pl/books?id=se17a-QLbKioC&pg=PA187&hl=pl&source=gbs_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false, [dostęp: 12 II 2018]; J. Buchenau, *Plutarco Elías Calles and the Mexican Revolution*, Plymouth 2007, s. 2, https://books.google.pl/books?id=EdIDAQAAQBAJ&pg=PA270&lpg=PA270&dq=Josefa+Maria+Campuzano+plutarco+calles&source=bl&ots=VvnDK4uTbt&sig=pLhQ0uD-L72yj_CDMXC1NsspNbVg&hl=pl&sa=X&ved=0ahUKEwj2mZvZoZTcAhXDYIAKHYO1CK8Q6AEIUzAK#v=onepage&q=Josefa%20Maria%20Campuzano%20plutarco%20calles&f=false, [dostęp: 10 VII 2018].

de Profesor) w 1894 r. Swoją karierę zawodową rozpoczął jako inspektor szkolny w Hermosillo (*inspector de las Juntas de Instrucción Pública en Hermosillo*). Następnie uczył w szkole nr 1 dla mężczyzn oraz objął stanowisko *ayudante de profesor* w Kolegium Sonory (*Colegio de Sonora*). W 1897 r. powrócił do Guaymas, gdzie był nauczycielem, redagował szkolne czasopismo oraz był odpowiedzialny za Towarzystwo Rzemieślników „Przyszłość” (*Sociedad de Artesanos “el Porvenir”*). Jeszcze we Fronteras związał się z Rosario Gómez, a ponieważ był to związek nieformalny, zetknął się ze społecznym ostracyzmem, co skutkowało częstą zmianą pracy: barman, kierownik hotelu, pracownik młyna, dziennikarz, nauczyciel. W tym też czasie pojawiły się problemy z alkoholem, z których udało mu się wyjść.

Życiową stabilizację prawdopodobnie zawdzięczał Natalii Chacón, córce brokera celnego. Ożenił się z nią 24 sierpnia 1899 r. Miał z nią 12 dzieci i to ona stała przy nim w czasie prezydentury. Na początku XX wieku Calles był skarbnikiem miasta i portu Guaymas oraz inspektorem oświaty. Wtedy to pojawiły się oskarżenia o defraudację pieniędzy z kasy nauczycielskiej, lecz nie ma dostatecznych dowodów, że były one prawdziwe – nie odbył się proces³. Po usunięciu z zajmowanych publicznych stanowisk, najpierw wszedł w spółkę z przyrodnim bratem, z którym prowadził Hotel Mexico, a następnie, od 1903 r., zajął się handlem materiałami rolniczymi. Związał się wtedy politycznie z grupą *maderistas*, czyli ze zwolennikami Francisca Madery⁴.

Jego pierwszą funkcją z politycznego nadania był urząd komisarza policji w Agua Prieta pod koniec 1911 r. Kiedy rząd Madery upadł, Calles poparł Victoriano Huertę, przez co zachował przywileje, a jego kariera szybko się rozwijała. Dnia 4 sierpnia 1915 r. Venustiano Carranza⁵ nominował go na

³ Zob.: *Memorias De Don Adolfo De La Huerta. Segun Su Propio Dictado*, Transcripción Y Comentarios Del Lic. Roberto Guzmán Esparza, Mexico 2003, s. 23-24, http://www.senado.gob.mx/BMO/pdfs/biblioteca_digital/historia/historia8.pdf, [dostęp: 10 VII 2018].

⁴ Francisco Ignacio Madero González – polityk, prezydent Meksyku w latach 1911-1913, opozycjonista wobec rządów Porfirio Diaza, obalony i zamordowany przez następcę Victoriano Huertę.

Zob.: 45° *presidente de México: Plutarco Elías Calles*, <http://presidentes.mx/presidentes/plutarco-elias-calles/>, [dostęp: 12 II 2018]; *Francisco I. Madero (1873-1913)*, Este libro forma parte del acervo de la Biblioteca Jurídica Virtual del Instituto de Investigaciones Jurídicas de la UNAM, <https://archivos.juridicas.unam.mx/www/bjv/libros/7/3445/15.pdf>, [dostęp: 10 VII 2018].

⁵ Venustiano Carranza de la Garza – prezydent Meksyku w latach 1917-1920, jeden z przywódców Rewolucji Meksykańskiej, odpowiadał za obalenie Victoriano Huerty i de facto rządził państwem od 1915 r.

Zob.: *Venustiano Carranza Garza (1859-1920)*, <https://www.sitios.scjn.gob.mx/constitucion1917-2017/sites/default/files/venustianocarranza/archivos/4Semblanzacafe.pdf>, [dostęp: 10 VII 2018]; F. McLynn, *Villa and Zapata: A History of the Mexican Revolution*, New York 2000, <https://www.thoughtco.com/biography-of-venustiano-carranza-2136500>, [dostęp: 10 VII 2018].

stanowisko tymczasowego gubernatora Sonory oraz dowódcy wojskowego w stopniu generała. W 1917 r. został ministrem przemysłu, handlu i pracy w rządzie V. Carranzy, a później gubernatorem Sonory. W jego decyzjach wyraźnie zaznaczał się antyklerykalizm (wydał księży z Sonory), antiindianizm (zbrojnie wystąpił przeciwko *yaquis* – potoczna nazwa na członków etnicznej wspólnoty o nazwie Yaqui), program socjalny (projekt edukacyjny, opieka nad sierotami). W 1920 r. został ministrem spraw wewnętrznych w rządzie Álvaro Obregóna. Przyjmuje się, że Á. Obregón wygrał dzięki P. Callesowi. Natomiast podczas kampanii prezydenckiej w 1924 r. to właśnie P. E. Calles zdobył odpowiednią liczbę głosów, zostając prezydentem Meksyku⁶.

Prezydent Plutarco Elías Calles

Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Plutarco_elias_calles.jpg, [dostęp: 12 II 2018]; This file is licensed under the Creative Commons Attribution 2.5 Generic license.

Meksyk od niepodległości do rewolucji

Po zrzućeniu kolonialnego jarzma⁷ – Meksyk był pod władzą Hiszpanii do 1821 r. – analizowane państwo pod względem etnicznym było niezwykle zróżnicowane. Obok Indian, obywateli europejskiego pochodzenia oraz Afrykańczyków, można było spotkać również metysów, mulatów i zambosów⁸. Poza tym, miała miejsce znacząca migracja, zwłaszcza z Europy i Stanów Zjednoczonych, która nie była aż tak liczebna jak w przypadku północnego sąsiada, lecz w przypadku słabo zaludnionego Meksyku miała olbrzymie znaczenie⁹.

Na czele pierwszego meksykańskiego rządu stanął gen. Agustín de Iturbide, który następnie koronował się na cesarza, tylko po to, by po roku zostać obalonym.

⁶ 45° presidente de México: Plutarco Elías Calles, <http://presidentes.mx/presidentes/plutarco-elias-calles/>, [dostęp: 12 II 2018]; Plutarco Elías Calles, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/89869/Plutarco-Elías-Calles>, [dostęp: 24 V 2014].

⁷ Ważne są dwa dokumenty: Traktat z Cordoby kończący meksykańską wojnę o niepodległość z 24 sierpnia 1821 r., w którym Hiszpania uznaje niepodległość Meksyku oraz Deklaracja Niepodległości Cesarstwa Meksyku z 28 sierpnia 1821 r. *Tratados de Cordoba*, <http://juridico.segobver.gob.mx/var/cordoba.pdf>, [dostęp: 12 II 2018]; *Acta de Independencia del Imperio Mexicano*, http://www.biblioteca.tv/artman2/publish/1821_124/Segunda_y_definitiva_Acta_de_Independencia_del_Imp_167.shtml, [dostęp: 12 II 2018].

⁸ Zob.: F. Navarrete, *Mexico Multicultural El Mestizaje Y Las Culturas Regionales*, <http://red.pucp.edu.pe/ridei/files/2012/02/120203.pdf>, [dostęp: 12 II 2018].

⁹ Zob.: J. Buchenau, *Small Numbers, Great Impact: Mexico and its Immigrants, 1821 – 1973*, <http://www.u.arizona.edu/~rgolden/MexicoImmigration.pdf>, [dostęp: 12 II 2018].

Władzę przejął gen. Antonio Lopez de Santa Anna y Perez de Lebron. Należy podkreślić, że od momentu uzyskania niepodległości do roku 1850, czyli przez 30 lat w Meksyku było 50 rządów, i każdy z nich upadał przez zamach stanu¹⁰. Formalnie utrzymywany był system republikański, lecz po każdym zamachu o charakterze najczęściej wojskowym (*pronunciamiento*) na czele państwa stawał generał albo pułkownik (*caudillo*)¹¹. Dla Meksyku wyjątkowo niekorzystne były rządy Santa Anny, które spowodowały utratę połowy terytorium na rzecz północnego sąsiada¹² a sam generał został w 1855 r. wygnany z kraju¹³. Na uwagę zasługuje też tzw. „wojna kast”, którą wywołali Majowie przeciwko władzy centralnej zdominowanej przez przedstawicieli rasy białej. Trwała ona ponad pół wieku¹⁴. W tym miejscu zasadne jest podkreślenie, że meksykańska scena polityczna w XIX w. została zdominowana przez liberałów i konserwatystów¹⁵ (polityczne frakcje podobne do partii politycznych) – ci pierwsi mogli urzeczywistniać swój program dopiero w momencie, gdy do władzy doszedł Benito Juarez, Indianin z ludu Zapoteków¹⁶. Jego reformy, które spowodowały wybuch wojny domowej, miały istotne znaczenie¹⁷. Po pierwsze, to za jego rządów wprowadzono zasadę, iż wszyscy obywatele są równi wobec prawa¹⁸. Po drugie, to on usankcjonował

¹⁰ W latach 1824 – 1855 Meksykiem rządziło 39 prezydentów – Santa Anna kilka razy wracał na prezydencki fotel. *Podróże Marzeń. Meksyk. Historia*, 2010, s. 29; *Presidentes Coahuilenses*, http://museopresidentes.org.mx/exposicion_permanente_b.html, [dostęp: 12 II 2018].

¹¹ J. Pajewski, *Historia Powszechna 1871 – 1918*, Warszawa 2001, s. 218 – 223.

¹² Zob.: K. J. Bauer, *Mexican War*, <https://www.tshaonline.org/handbook/online/articles/qdm02>, [dostęp: 12 II 2018]; *The Treaty of Guadalupe Hidalgo, 2 Feb 1848*, <http://www.fordham.edu/halsall/mod/1848hidalgo.asp>, [dostęp: 12 II 2018]; *Gadsden Purchase Treaty December 30, 1853*, http://avalon.law.yale.edu/19th_century/mx1853.asp, [dostęp: 14 IV 2014].

¹³ W. Bjornstad, *Antonio López de Santa Anna*, <http://www.findagrave.com/cgi-bin/fg.cgi?page=gr&GRid=11566057>, [dostęp: 12 II 2018].

¹⁴ Zob.: F. J. Paoli Bolio, *Las Guerras de Justo*, <https://books.google.pl/books?id=5I10BAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=pl#v=onepage&q&f=false>, [dostęp: 12 II 2018].

¹⁵ Zob.: J. Z. Vazquez, *Liberales y conservadores en México: diferencias y similitudes*, <http://eial.tau.ac.il/index.php/eial/article/view/1124/1154>, [dostęp: 12 II 2018].

¹⁶ Zob. J. Tuck, *Mexico's Lincoln: The ecstasy and agony of Benito Juarez*, <http://www.mexconnect.com/articles/274-mexico-s-lincoln-the-ecstasy-and-agony-of-benito-juarez>, [dostęp: 12 II 2018].

¹⁷ B. Kirkwood, *The History of Mexico*, Westport 2000, s. 102-103, http://books.google.pl/books?id=-kXGt1QTkuoC&pg=PA89&hl=pl&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false, [dostęp: 12 II 2018].

¹⁸ A. Garrido del Toral, *Las Leyes de Reforma en Querétaro 1855-1863*, <http://eloficiode-historiar.com.mx/2009/07/22/queretaro-ante-la-reforma-del-s-xx/>, [dostęp: 12 II 2018].

pierwsze ograniczenia dla przywilejów Kościoła¹⁹. Prezydent P. Calles często odnosił się do tego faktu. Do dnia dzisiejszego 21 marca, czyli dzień narodzin B. Juareza, jest w Meksyku świętem narodowym²⁰.

Po śmierci B. Juareza w 1872 r., nowym prezydentem został Sebastian Lerdo de Tejada, który po czterech latach stanął ponownie do wyborów, co spowodowało wybuch powstania innego liberalnego polityka, Porfirio Diaza (powodem był zapis prawny, że nikt nie może zgodnie z prawem objąć urząd głowy państwa przez więcej niż jedną kadencję, a tak chciał zrobić S. Tejada)²¹. Jego ponad trzydziestoletnie rządy (porfiriato) cechowały się licznymi reformami wprowadzanymi za pomocą armii oraz wiejskiej policji, zwanej *rurales*. Jednakże panował polityczny spokój i względna stabilizacja, która chwiała się wraz ze społeczno-gospodarczymi zmianami²².

Początek XIX w. to w meksykańskiej gospodarce okres skupiania się na rolnictwie i hodowli, a o bogactwie decydowały takie produkty jak trzcina cukrowa, bawełna oraz kauczuk²³. Jak można się spodziewać, elity w tym okresie rekrutowały się głównie spośród właścicieli majątków ziemskich zwanych hacjendami – czyli zamożni *hacendados*²⁴. Sytuacja zaczęła się zmieniać pod koniec XIX w., kiedy to bogactwa mineralne, a zwłaszcza ropa naftowa, mogły wpłynąć na zmianę sytuacji w Meksyku. Światowe zapotrzebowanie na tego typu materiały spowodowało, że Meksyk wszystko co wydobył eksportował. Podobnie sytuacja wyglądała w Chile, Boliwii i Wenezueli. Głównymi odbiorcami bogactw mineralnych były: Wielka Brytania, Francja i Stany Zjednoczone²⁵. Z drugiej strony, sami *hacendados* nie dbali o to, by areale były odpowiednio uprawiane. W konsekwencji kukurydze trzeba było sprowadzać z zagranicy, a był to podstawowy produkt używany w meksykańskich kuchniach. Innym problemem było prawo, które doprowadziło do sytuacji, w której 6 000 *hacendados* posiadało większość ziemi, a Indianie, nie mogąc udowodnić swoich praw, sporą część stracili. Poza tym, Diaz szukał

¹⁹ B. Kirkwood, dz. cyt., s. 101.

²⁰ *Holidays in Mexico in 2014*, <http://www.timeanddate.com/holidays/mexico/>, [dostęp: 12 II 2018].

²¹ Zob.: C. Lopez, O. Cortes, *Vicente Riva Palacios Historia de la administracion de Don Sebastian Lerdo de Tejada*, http://www.antorcha.net/biblioteca_virtual/historia/lerdo/lerdo.html, [dostęp: 12 II 2018].

²² J. Pajewski, dz. cyt.

²³ Tamże.

²⁴ Zob.: E. Garcia Gonzales, *Las Haciendas en México*, <http://www.monografias.com/trabajos56/haciendas-mexicanas/haciendas-mexicanas.shtml>, [dostęp: 12 II 2018].

²⁵ J. Pajewski, dz. cyt.

porozumienia z konserwatystami i Kościołem, co spowodowało rozłam wśród liberałów. Taka sytuacja nie mogła dłużej trwać i w 1910 r. wybuchła rewolucja²⁶.

Po tym jak P. Diaz w 1911 r. został obalony, nowym prezydentem został Francisco Ignacio Madero González²⁷, który posiadał poparcie dwóch najbardziej wpływowych rewolucjonistów owego czasu: Francisco „Pancho” Villi (w rzeczywistości jego prawdziwe dane osobowe brzmiały José Doroteo Arango Arámbula²⁸) na północy oraz Emiliano Zapata na południu²⁹, którzy reprezentowali tak zwany „chłopski problem indiański”. Jednakże F. Madero chciał z tradycyjnymi elitami oraz dawnymi sprzymierzeńcami P. Diaza ułożyć się, co najbardziej nie podobalo się E. Zapacie, który żądał „ziemi i wolności” (*Tierra y Libertad*)³⁰. W tym właśnie czasie do gry weszły Stany Zjednoczone, które dużo zainwestowały (zwłaszcza w meksykańską ropę naftową) i porozumiały się z gen. Victoriano Huertą – w wyniku całej tej rewolucyjnej zawieruchy, armia najmniej ucierpiała³¹. W konsekwencji F. Madero zamordowano³² 22 lutego 1913 r., a V. Huerta został nowym prezydentem³³.

Ponieważ rewolucja miała charakter nie tylko polityczny ale wielowątkowy – P. Villa, Alvaro Obregón oraz Venustiano Carranza wznowili działania zbrojne³⁴ (nie spełniono większości społecznych oczekiwań). W 1914 r. V. Huerta zrzekł się urzędu prezydenckiego, a A. Obregón poparł pomysł, by to V. Carranza został prezydentem, lecz P. Villa i E. Zapata się nie zgodzili na takie rozwiązanie i na

²⁶ Podróże Marzeń. Meksyk. Historia, 2010, s. 31-32.

²⁷ 38° presidente de México: Francisco I. Madero, <http://presidentes.mx/presidentes/francisco-i-madero/>, [dostęp: 12 II 2018].

²⁸ Zob.: Biografía De Francisco Villa (José Doroteo Arango Arámbula), <http://www.taringa.net/posts/apuntes-y-monografias/10769672/Biografia-De-Francisco-Villa-Jose-Doroteo-Arango-Arambula.html>, [dostęp: 12 II 2018]; Pancho Villa, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/628981/Pancho-Villa>, [dostęp: 12 II 2018];

F. Katz, *The Life and Times of Pancho Villa*, <https://books.google.pl/books?id=XAIcq6AJ3OwC&printsec=frontcover&hl=pl#v=onepage&q&f=false>, [dostęp: 12 II 2018].

²⁹ Emiliano Zapata Online, <http://www.emilianozapataonline.com/>, [dostęp: 12 II 2018].

³⁰ Emiliano Zapata: “Tierra y Libertad”, <http://enjusticiaglobal.wordpress.com/2011/04/10/emiliano-zapata-tierra-y-libertad/>, [dostęp: 12 II 2018].

³¹ J. Pajewski, dz. cyt.

³² *The assassination of President Madero*, <http://www.mainlesson.com/display.php?author=morris&book=mexico&story=assassination&PHPSESSID=9786a1354600658c-11d6427a29768af9>, [dostęp: 12 II 2018].

³³ C. Minster, *Biography of Victoriano Huerta The Mexican Revolution's Despised President*, <http://latinamericanhistory.about.com/od/presidentsofmexico/a/vhuerta.htm>, [dostęp: 12 II 2018].

³⁴ K. Hickman, *Pancho Villa: Mexican Revolutionary*, <http://militaryhistory.about.com/od/army/p/panchovilla.htm>, [dostęp: 12 II 2018].

miesiąc opanowali stolicę kraju – nie mieli jednak precyzyjnych planów politycznych³⁵. W tej sytuacji A. Obregón ruszył z wojskiem na P. Villę i pokonał go pod Celayą (6-15 kwiecień 1915 r.)³⁶. Dopiero w 1919 r. zastrzelony został E. Zapata – nie zgadzał się na sojusz z A. Obregonem i V. Caraną³⁷, którzy byli określani mianem konstytucjonalistów i w 1917 r. uchwalili dość liberalną konstytucję, jak na ówczesne warunki, z pewną dozą praw socjalnych.

W tym miejscu zasadne wydaje się zaznaczenie, iż niektórzy badacze dziejów Meksyku uważają, że główna siła, która stała za meksykańską rewolucją była masoneria / wolnomularstwo. W analizowanym państwie tradycja łóż masonskich sięga lat dwudziestych i trzydziestych XIX w., choć pierwsze formacje sięgają jeszcze czasów kolonialnych.³⁸ Podkreśla się, że do momentu pojawienia się partii w „zachodnim” rozumieniu, masoneria pełniła rolę politycznych stronnictw. W przypadku Meksyku mieliśmy do czynienia z trzema rytami: konserwatywny i centralistyczny ryt szkocki popierany przez brytyjskich ambasadorów, liberalny i federalistyczny ryt York popierany przez ambasadorów amerykańskich oraz tworzący się od 1825 r. ryt narodowy meksykański³⁹ (*Mexican Rite – Cardenas Rite*). W 1865 r. powstała Wielka Loża Doliny Meksyku (*Gran Logia Valle de Mexico*)⁴⁰. Zaś w 1910 r. nastąpił rozłam między masonami anglojęzycznymi, a rodowitymi Meksykanami. Ci pierwsi stworzyli niezależną Wielką Lożę Meksyku obrządku York (*York Grand Lodge of Mexico*). Bez względu jednak na podziały, meksykańska masoneria przyjęła, że głównym wrogiem miał być dla nich katolicki Kościół. Już konstytucja z 1857 r. zawierała pewne antykatolickie zapisy, których rozwój możemy zaobserwować w projekcie ustawy zasadniczej z 1917 r.

Znamienity polski profesor, Jerzy Robert Nowak, idzie jeszcze dalej w swoich rozważaniach i powołując się na opinię prezydenta Portesa Gila z 1929 r. stwierdza: *W Meksyku państwo i masoneria zlewały się faktycznie w jedno w ostatnich latach*. Poza tym podaje, że pięciu meksykańskich prezydentów osiągnęło najwyższy stopień masonerii rytu szkockiego: Madero, Gil, Pascual Ortiz Rubio,

³⁵ *Mexican Revolution Timeline - Year 1914*, http://www.emersonkent.com/history/timelines/mexican_revolution_timeline_1914.htm, [dostęp: 12 II 2018].

³⁶ R. R. Gilliam, *Mexican Revolution: Battle of Celaya*, <http://www.historynet.com/mexican-revolution-battle-of-celaya.htm>, [dostęp: 12 II 2018].

³⁷ C. Minster, dz. cyt.

³⁸ Zob.: F. A. Cobos Alfaro, *La masonería en la Revolución de Independencia*, <http://felipecobosalvaro.blogspot.com/2011/03/la-masoneria-en-la-revolucion-de.html>, <http://archive.is/ZF9H>, [dostęp: 12 II 2018].

³⁹ Zob.: P. Rich, G. de los Reyes, *The PRI and Freemasonry: Fraternalism and Fratricide during the Presidency of Lázaro Cárdenas*, 17 marzec 2000, <http://www.paulrich.net/papers/lasa2k/rich1.pdf>, [dostęp: 12 II 2018].

⁴⁰ Oficjalna strona internetowa, <http://www.granlogiavalledemexico.org/>, [dostęp: 12 II 2018].

Abelardo Rodriguez i Miguel Aleman Valdes. Natomiast Lazaro Cardena oraz Manuel Avilo Camachos związani byli z rytmem narodowym meksykańskim. Z masonerią ściśle związki mieli również wspomniany i analizowany Calles, Huerta oraz Porfirio Diaz⁴¹. Bez względu na silne powiązania państwa z masonerią faktem jest, że rewolucja meksykańska z pola polityczno-społecznego wchodziła na obszar religijny.

Antyklerykalne zapisy konstytucji meksykańskiej z 1917 r.

Meksykańska konstytucja z 5 lutego 1917 r. zastąpiła poprzednią z 1857 r. i była kwintesencją rewolucji trwającej od 1910 r. Opierała się na rozwiązaniach z weimarskiej ustawy zasadniczej oraz rosyjskiej z 1918 r. Oprócz deklaracji praw, zawierała tak ważne elementy współczesnych rozwiązań prawnych jak trójpodział władzy, federalizację, prymat narodu oraz demokrację przedstawicielską⁴².

Dla nas niezwykle interesujące są zapisy z 5 artykułów tejże ustawy zasadniczej, które miały wyrażnie antyklerykalny charakter⁴³. Należy jednak pamiętać, że dopiero prezydentura P. Callesa spowodowała, że te przepisy były w praktyce stosowane. Wcześniej miały charakter „martwych” zapisów⁴⁴.

Artykuł 3 meksykańskiej konstytucji poświęcony został edukacji, która miała być bezpłatna oraz w całości laicka, tak w instytucjach publicznych jak i prywatnych. Żadna religijna jednostka bądź przedstawiciel jakiegokolwiek kultu nie mógł brać udziału w procesie nauczania podstawowego. Szkoły na tym poziomie były w całości podległe państwowej kurateli. Doprecyzowano, że bezpłatna edukacja miała mieć miejsce tylko w państwowych placówkach. To laickie wychowanie miało mieć wyrażnie charakter ateistyczny. Artykuł ten był dziesięciokrotnie poprawiany⁴⁵, ostatnio 29 stycznia 2016 r.

⁴¹ Zob.: J. R. Nowak, *Zbrodnie masonerii w Meksyku*, <http://www.guadalupe.opoka.org.pl/pliki/masmek.htm>, [dostęp: 12 II 2018]; K. Kaczmarek, *Viva Cristo Rey! Powstanie Cristeros w Meksyku 1926-1929*, w: *Glaukopis*, nr 2/3, Izabelin 2005, s. 37-59.

⁴² Zob.: *1917 Constitution of Mexico*, <http://www.latinamericanstudies.org/mexico/1917-Constitution.htm>, [dostęp: 12 II 2018].

⁴³ Zob.: *Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos de 1917*, http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/ref/cpeum/CPEUM_orig_05feb1917_ima.pdf, [dostęp: 12 II 2018].

⁴⁴ Zob.: J. L. Soberanes Fernandez, *Mexico and the 1981 United Nations Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief*, 2002 BYU L. Rev. 435 (2002), <http://digitalcommons.law.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2119&context=lawreview>, [dostęp: 12 II 2018].

⁴⁵ *Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos, que reforma la de 5 de febrero de 1857 (compilación cronológica de sus modificaciones)*, <https://www.scjn.gob.mx/constitucion-politica-de-los-estados-unidos-mexicanos>, [dostęp: 12 II 2018].

Natomiast artykuł 5 ustawy zasadniczej poświęcony został prawom pracowniczym. Podkreślono, że nikogo nie można zmusić do pracy bez odpowiedniej zapłaty chyba, że prawomocnym wyrokiem sądu. Inaczej sytuacja ma się w przypadku członków służby publicznej, od której w pewnych sytuacjach można wymagać pewnych prac. Jednakże przepis ten idzie dalej. Państwo konstytucyjnie zagwarantowało sobie, iż żaden obywatel w całości nie poświęci się sprawie, która uniemożliwiałaby służbę na rzecz ojczyzny. Tym samym niejako podważono instytucję ślubów zakonnych i zakazano tworzenia zakonów. Pośrednio dotyczyło to też kleru i ich podległości wobec Watykanu. Poza tym, żaden mężczyzna nie mógł odmawiać pracy na rzecz państwa, co również dotyczyło kleru, których posługa duszpasterska nie była traktowana jako praca. Artykuł ten był pięciokrotnie nowelizowany⁴⁶, ostatnio 29 stycznia 2016 r.

Artykuł 24 ustawy zasadniczej zapewniał obywatelom wolność do wyboru religii oraz form kultu w wybranym prywatnym mieszkaniu bądź specjalnie do tego stworzonym miejscu. Jednakże każdy publiczny akt kultu możliwy był tylko w świątyni i to pod nadzorem władz państwowych. Artykuł ten był dwukrotnie nowelizowany⁴⁷, ostatnio 19 lipca 2013 r.

Kwestie własności poruszone zostały w artykule 27. Zgodnie z nim grunty i obszary wodne w granicach państwa należały do narodu, który jako jedyny ma prawo przyznawać je osobom prywatnym. Nikt nie mógł zostać wywłaszczony chyba, że taki był interes państwa oraz przyznano odpowiednie odszkodowanie. Poprzez interes państwa rozumiano prawa narodu – a przez to organów państwa – w ingerencję we własność prywatną, a była ona bardzo znaczna. Jeśli chodzi o bogactwa mineralne to również były one własnością narodu, co miało bezpośrednie przełożenie na relacje Meksyku ze Stanami Zjednoczonymi w kontekście cennej ropy naftowej. Wszelka działalność prywatna i cywilna wymagała uzyskania koncesji od rządu federalnego. Posiadanie na własność gruntów i obszarów wodnych związane było ze spełnieniem szeregu warunków: tylko meksykanie z urodzenia albo naturalizacji lub meksykańskie firmy, a zagraniczni inwestorzy za zgodą ministerstwa spraw zagranicznych; organizacje religijne nie mogły posiadać na własność żadnych nieruchomości, a to co mieli przechodziło na własność narodu (klasztory, plebanie, świątynie, seminaria, świątynie, etc.); podobnie rzecz się miała z instytucjami charytatywnymi, choć w ich przypadku dopuszczano wyjątki; firmy, które zajmowały się jedną dziedziną (np.: ropą naftową) nie mogły rozsze-

⁴⁶ *Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos, que reforma la de 5 de febrero de 1857 (compilación cronológica de sus modificaciones)*, <https://www.scjn.gob.mx/constitucion-politica-de-los-estados-unidos-mexicanos>, [dostęp: 12 II 2018].

⁴⁷ *Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos, que reforma la de 5 de febrero de 1857 (compilación cronológica de sus modificaciones)*, <https://www.scjn.gob.mx/constitucion-politica-de-los-estados-unidos-mexicanos>, [dostęp: 12 II 2018].

rzać działalności na rolnictwo i wykupywać ziemi chyba, że było to niezbędne do prowadzenia dalszej działalności; organizacje o charakterze finansowym mogły przejmować na własność nieruchomości ale tylko wtedy, gdy było to niezbędne do funkcjonowania; etc. W tym artykule w sposób wyraźny odebrano głównie kościołowi katolickiemu to, co powodowało, iż w meksykańskiej rzeczywistości przez lata byli wyraźną siłą polityczną i społeczną – majątek ziemski⁴⁸. Artykuł 27 był dwadzieścia razy nowelizowany, ostatnio 29 stycznia 2016 r.

Uznaje się, że najbardziej ograniczający dla instytucji religijnych był artykuł 130 konstytucji z 1917 r. Zgodnie z nim kwestie kultu miały w całości podlegać władzom federalnym. Jednocześnie zastrzeżono, że Kongres nie mógł ustanawiać ani zakazywać istnieniu jakiejkolwiek religii. Poza tym, jedynie małżeństwa zawarte przed urzędnikiem państwowym miały mieć moc prawną i tym samym unieważniono śluby kościelne. Małżeństwo miało być zwykłym kontraktem o charakterze cywilnym. Analizowany artykuł szedł jednak o wiele dalej i odbierał jakąkolwiek osobowość prawną instytucjom religijnym. Duchowni mieli podlegać przepisom prawa pracy tak jak inni obywatele. Poza tym, stanowe parlamenty miały określać maksymalną liczbę księży – należy pamiętać, że w ustawie zasadniczej na duchownych różnych religii używa się określenia *de ministros de los cultos* (urzędnik kultu). Ponadto, jedynie meksykanie z urodzenia mogli pełnić posługę duszpasterską i tym samym obcokrajowcy zostali pozbawieni możliwości wykonywania swoich zadań. Zakazano publicznych oraz prywatnych form praktykowania kultu, a duchowni nie mogli krytykować rządu, państwa, obowiązującego prawa oraz byli pozbawieni biernego i czynnego prawa wyborczego. Nie mogli brać udziału w działaniach jakiejkolwiek organizacji. Każde nowe miejsce kultu / świątynie / kościoły wymagało specjalnego zezwolenia wydanego przez ministerstwo spraw wewnętrznych po uzyskaniu pozytywnej decyzji rządu, a władze lokalne zostały zobowiązane do informowania organów wyższego szczebla o wszelkich sprawach związanych z akcją religijnymi. Państwo zastrzegło sobie również wpływ na kształcenie „urzędników kultu”. Wszelkie czasopisma o charakterze wyznaniowym miały zakaz poruszania na swych łamach tematów o charakterze politycznym. Dotyczyło to zarówno działań organów państwa jak i funkcjonariuszy państwa. Natomiast organizacje polityczne w swojej nazwie nie mogły sugerować związku z jakąkolwiek religią oraz zakazano organizowania spotkań politycznych w miejscach kultu. Poza tym, „urzędników kultu” pozbawiono możliwości spadkobrania od osoby, z którą nie byli spokrewnieni do czwartego stopnia włącznie. Własność „urzędników kultu” oraz organizacji

⁴⁸ *Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos, que reforma la de 5 de febrero de 1857 (compilación cronológica de sus modificaciones)*, <https://www.scjn.gob.mx/constitucion-politica-de-los-estados-unidos-mexicanos>, [dostęp: 12 II 2018].

wyznaniowych podlegała sprzedaży, a o tym czy dana nieruchomość mogła być dalej wykorzystywana dla celów religijnych miało decydować państwo⁴⁹.

Prawa Callesa

Na początku 1919 r. prezydent Carranza, którego polityka polegała na utrzymaniu status quo, miał niespodziewanie zmienić postępowanie wobec katolickiego Kościoła. Prawdopodobnie zamierzał w ten sposób pozyskać sojuszników, którzy mogliby poprzeć jego następcę na stanowisku głowy państwa. Naturalnym był gen. Alvaro Obregón, lecz Carranza uznał, że nie powinien to być generał i ferował innego kandydata, Ignacio Bonillasa. Spowodowało to ponowny wybuch walk, w których Venustiano Carranza zginął zastrzelony, a Obregón został nowym prezydentem (1920 – 1924)⁵⁰. Na uwagę zasługują dwa fakty. Po pierwsze, najwierniejszym sojusznikiem i naturalnym sukcesorem był Plutarco Elias Calles. Po drugie, Obregón stracił prawą rękę w bitwie pod Celayą⁵¹.

Sam Obregón nie trzymał się sztywno ustawy zasadniczej, zwłaszcza wspomnianych artykułów antyklerykalnych. Jednakże trzeba przyznać, że to właśnie za jego prezydentury w sposób istotny wspierano szkoły na poziomie lokalnym oraz różnego rodzaju wydarzenia o charakterze kulturalnym. Ponadto popierał tworzenie związków zawodowych. W tym też czasie różne katolickie organizacje przeżywały znaczny rozwój. Na uwagę zasługuje zwłaszcza Akcja Katolickiej Młodzieży Meksykańskiej (*Asociación Católica de la Juventud Mexicana ACJM*), która została założona 12 sierpnia 1913 r. przez Bernardo Bergoenda za zgodą arcybiskupa Meksyku, którym był José Mora y del Río⁵². Inną ważną organizacją była Krajowa Liga Obrony Wolności Religijnej (*Liga Nacional Defensora de la Libertad Religiosa LNDLR*), która została założona 9 marca 1925 r. między inny-

⁴⁹ *Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos, que reforma la de 5 de febrero de 1857 (compilación cronológica de sus modificaciones)*, <https://www.scjn.gob.mx/constitucion-politica-de-los-estados-unidos-mexicanos>, [dostęp: 12 II 2018].

⁵⁰ C. Minster, *Biography of Venustiano Carranza*, <http://latinamericanhistory.about.com/od/presidentsofmexico/p/vcarranza.htm>, [dostęp: 12 II 2018].

⁵¹ E. Welsome, *The General and the Jaguar. Pershing's Hunt for Pancho Villa. A True Story of Revolution and Revenge*, New York 2006, s. 228, <http://books.google.pl/books?id=s1ljEwfyIb-MC&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Eileen+Welsome%22&hl=pl&sa=X&ei=m3O-gU6y-H8Le7Aa07YHQcg&ved=0CCAQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false>, [dostęp: 12 II 2018].

⁵² Zob.: V. Torres, S. Torres, *Archivo Historico de la Accion Catolica Mexicana Un Acervo Para la Historia de la Educacion*, <http://www.comie.org.mx/congreso/memoriaelectronica/v09/ponencias/at09/PRE1177505581.pdf>, [dostęp: 12 II 2018]; *Asociación Católica de la Juventud Mexicana Historia de la ACJM*, <http://acjm.50webs.com/hist/historia.html>, [dostęp: 12 II 2018].

mi na bazie ACJM i innych religijnych organizacji⁵³. Ta dość ugodowa polityka Obregona spowodowała, że meksykańscy katolicy pokojowymi metodami żądali zniesienia najbardziej antykatolickich przepisów. Między innymi zebrano podpisy 2 milionów obywateli (kraj zamieszkiwało 15 milionów osób) czy organizowano protesty⁵⁴.

Kiedy P. Calles został w 1924 r. nowym prezydentem, od razu przystąpił do egzekwowania antyklerykalnych zapisów ustawy zasadniczej. By osłabić wpływ katolickiego Kościoła pozwolił na stworzenie przez byłego księdza katolickiego, José Joaquín Pérez Budar, meksykańskiego kościoła narodowego (*Iglesia católica apostólica Mexicana / Mexican Apostolic National Church*) opartego na zachodnim rycie prawosławia, którego relacje z państwem byłyby takie jak kościoła prawosławnego ze Związkiem Sowieckim. Plan się nie powiódł, lecz narodowy kościół istnieje do dziś⁵⁵. W tej sytuacji P. Calles zradyzalizował działania⁵⁶.

Dnia 19 czerwca 1926 r. meksykański przywódca opublikował dokument, który przeszedł do historii jako Prawa Callesa (*Ley Calles*) i składał się z 33 artykułów. Dokument wszedł w życie 31 lipca 1926 r. i w praktyce sankcjonował antyklerykalne zapisy konstytucyjne z 1917 r., a zwłaszcza artykuł 130. Oficjalna nazwa tego prezydenckiego dekretu brzmiała: *Ley Reformando el Código Penal para el Distrito y Territorios Federales sobre delitos de fuero común y delitos contra la Federación en materia de culto religioso y disciplina externa*⁵⁷. Jak nazwa wskazuje, chodziło o taką nowelizację kodeksu karnego, by za złamanie konstytucyjnych artykułów skierowanych przeciwko religii, groziła odpowiedzialność karna⁵⁸. Uznaje się, że to właśnie ten dokument był iskrą zapalną i powodem wybuchu Powstania Cristeros⁵⁹.

⁵³ Zob.: J. Bartyzel, *Viva Cristo Rey!*, <http://www.bibula.com/?p=67803>, [dostęp: 12 II 2018].

⁵⁴ O. Lelibre, *The Cristeros. Catholic Soldiers of Christ*, <http://www.catholicapologetics.info/catholicteaching/history/cristero.htm>, [dostęp: 12 II 2018].

⁵⁵ Zob.: *Mexico*, <http://www.voskrese.info/spl/Xmexico.html>, [dostęp: 12 II 2018]; M. Ramírez Rancano, *La Ruptura con el Vaticano. Jose Joaquín Perez y la Iglesia Católica Apostólica Mexicana 1925-1931*, <http://www.historicas.unam.mx/moderna/ehmc/ehmc24/295.html>, [dostęp: 12 II 2018].

⁵⁶ P. Jackowski, *Za Chrystusa Króla. Prześladowania Kościoła w Meksyku 1825-1938*, http://www.piusx.org.pl/zawsze_wierni/artykul/536, [dostęp: 12 II 2018].

⁵⁷ G. F. Margadant, *La Iglesia ante el Derecho Mexicano*, s. 286-292, <http://biblio.juridicas.unam.mx/libros/2/554/22.pdf>, [dostęp: 12 II 2018].

⁵⁸ A. Mutolo, *El Episcopado Mexicano Durante el Conflicto Religioso en Mexico de 1926 a 1929*, Cuicuilco, vol. 12, núm. 35, septiembre-diciembre, 2005, s. 121, <http://www.redalyc.org/pdf/351/35103507.pdf>, [dostęp: 12 II 2018].

⁵⁹ Zob.: J. A. Meyer, *La Cristiada: 2-El conflicto entre la iglesia y el Estado*, Mexico 2005, http://books.google.pl/books?id=5dSpcq3tjp8C&pg=PA10&hl=pl&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false, [dostęp: 12 II 2018].

Zgodnie z artykułem 1⁶⁰ „urzędnikiem kultu” mógł zostać tylko Meksykanin z urodzenia. W innym przypadku groziła administracyjna kara grzywny 500 pesos albo maksymalnie 15 dni aresztu. Poza tym, jeśli federalne władze wykonawcze uznały za stosowne, miały one prawo wydać z kraju duchownych-obcokrajowców, co bezpośrednio odnosiło się do artykułu 33 ustawy zasadniczej, zgodnie z którym cudzoziemcy mogli w każdej chwili zostać wydaleny z Meksyku bez konieczności procesu, jeśli zostali przez władze uznani za niepożądanych. Ponadto nie mogli oni w żaden sposób ingerować w wewnętrzne sprawy polityczne państwa⁶¹.

Natomiast zgodnie z artykułem 2 za przestępstwo zostało uznane każde publiczne nauczanie religijne. Również zakazana została wszelka forma protelizmu⁶². Artykuł 3 precyzował, że nauka w placówkach prywatnych oraz państwowych, tak na poziomie podstawowym jak i wyższym, miała być oparta na ideałach świeckości. W przypadku naruszenia tego przepisu, winna osoba miała podlegać administracyjnej karze grzywny 500 pesos lub pozbawienia wolności nie dłuższej niż 15 dni. W przypadku ponownego naruszenia wspomnianego artykułu – recydywa – kara mogła być zdecydowania wyższa, a dana placówka zamknięta. Tym samym z procesu edukacji wykluczono wszelkie kwestie religijne⁶³.

Artykuł 4 szedł w kwestii edukacji jeszcze dalej i wykluczył uczestnictwo jakiegokolwiek „korporacji religijnej” lub „urzędnika kultu” w procesie nauczania podstawowego, czyli najmłodszych obywateli. Dotknęło to zwłaszcza katolickie placówki oświatowe, które działały wśród najuboższej części społeczeństwa oraz rdzennych mieszkańców Meksyku. Złamanie tego przepisu groziło karą 500 pesos lub maksymalnie 15 dni aresztu oraz możliwością zamknięcia danej placówki⁶⁴. Szkoły na poziomie podstawowym w całości miały podlegać urzędowemu nadzorowi według artykułu 5, a w przypadku nie przestrzegania tego zapisu, można było otrzymać karę 500 pesos lub maksymalnie 15 dni aresztu⁶⁵.

W artykule 6 stwierdzono, że państwo nie może pozwolić na utratę swego obywatela przykładowo poprzez śluby zakonne, a przez to zakony religijne zostały zakazane. Oficjalnie chodziło o to, że wszelka forma dobrowolnej rezy-

⁶⁰ Art. 1., w: G. F. Margadant, *La Iglesia ante el Derecho Mexicano*, s. 286-292, <http://biblio.juridicas.unam.mx/libros/2/554/22.pdf>, [dostęp: 12 II 2018].

⁶¹ Art. 33., *Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos, que reforma la de 5 de febrero de 1857 (compilación cronológica de sus modificaciones)*, <https://www.scjn.gob.mx/constitucion-politica-de-los-estados-unidos-mexicanos>, [dostęp: 12 II 2018].

⁶² Art. 2., w: G. F. Margadant, *La Iglesia ante el Derecho Mexicano*, s. 286-292, <http://biblio.juridicas.unam.mx/libros/2/554/22.pdf>, [dostęp: 12 II 2018].

⁶³ Art. 3., tamże.

⁶⁴ Art. 4., tamże.

⁶⁵ Art. 5., tamże.

gnacji przez obywatela ze swej wolności jest sprzeczna z interesem kraju. W ten sposób, zakony zostały rozwiązane, a ich majątek przejęty. Analizowany przepis podkreślał również, że w miarę możliwości członkowie zakonów winni zostać zlaicyzowani. Osoby, które nie przejdą procesu sekularyzacji mieli podlegać karze od roku do dwóch lat więzienia, a zwierzchnicy zakonów do sześciu lat. Kobiety odpowiednio miały otrzymywać 2/3 wspomnianych kar⁶⁶. Również nakłanianie do złożenia odpowiedniej przysięgi bądź ślubów w kontekście wyznaniowym miało być przestępstwem – artykuł 7⁶⁷. Poza tym, wszelka krytyka władz państwowych oraz nawoływanie do nieposłuszeństwa bądź nieprzestrzeganie obowiązującego prawa miało być karane sześciolatnim pozbawieniem wolności – artykuł 8⁶⁸. W przypadku, gdy podżeganie przez „urzędnika kultu” skutkowałoby wystąpieniem przeciwko władzy co najmniej 10 osób, to każda z nich miała otrzymać karę grzywny oraz rok pozbawienia wolności, a podżegacz dostałby sześć lat chyba, że sędzia uzna inaczej i nałoży wyższą karę – artykuł 9⁶⁹.

O ile artykuł 8 odnosił się do działań publicznych „urzędników kultu”, o tyle artykuł 10 zakazywał krytykę władz i prawa również podczas spotkań prywatnych. Złamanie tego zakazu groziło pięcioletnim pozbawieniem wolności⁷⁰. Poza tym, osoby duchowne nie mogły w żaden sposób działać na polu politycznym a osoby, które złamały tenże zakaz podlegały karze grzywny i pozbawienia wolności, zaś sama polityczna inicjatywa zakazana – artykuł 11⁷¹. W artykule 12 władza przyznała sobie uprawnienia do określenia zasad uzyskania dyplomu w szkołach religijnych. W praktyce osoby kończące, przykładowo seminaria, nie miały zdaniem meksykańskich władz żadnego wykształcenia. Osoby, które nie zgadzały się na urzędowe określanie przydatności wykształcenia duchownego, mogły zostać uwięzione na okres od roku do trzech lat⁷². Poza tym, czasopisma religijne nie mogły w żaden sposób komentować wydarzeń politycznych w kraju ani optować za żadnym aktem prawnym, a złamanie tego przepisu groziło karą grzywny oraz aresztowaniem – artykuł 13⁷³. Natomiast w artykule 14 doprecyzowano, że w przypadku religijnego czasopisma, w którym znalazł się komentarz o charakterze politycznym, a nie ma osoby odpowiedzialnej za publikację, odpowiedzialność spada na autora artykułu, a w przypadku niemożności określenia

⁶⁶ Art. 6., tamże.

⁶⁷ Art. 7., tamże.

⁶⁸ Art. 8., tamże.

⁶⁹ Art. 9., tamże.

⁷⁰ Art. 10., tamże.

⁷¹ Art. 11., tamże.

⁷² Art. 12., tamże

⁷³ Art. 13., tamże

autora to odpowiedzialnym zostaje właściciel danego tytułu. Ponowne naruszenie przepisu spowoduje zawieszenie czasopisma⁷⁴.

W przypadku utworzenia organizacji o charakterze polityczny, której nazwa odnosi się w jakikolwiek sposób do religii / wyznania, to osoby za to odpowiedzialne miały podlegać karze aresztu i grzywny, a sama formacja rozwiązana – artykuł 15⁷⁵. Wszelkie spotkania o charakterze politycznym nie mogły być organizowane w miejscach, które były wyznaczone do sprawowania kultu. „Urzędnik kultu”, bez względu na to czy wiedział o takowym spotkaniu, podlegał karze, a samo miejsce, w którym odbyło się zakazane zebranie mogło zostać zamknięte na określony czas bądź na stałe – artykuł 16⁷⁶.

Zgodnie z artykułem 17, każdy akt kultu musi się odbywać tylko wewnątrz świątyni – w przeciwnym wypadku groziła kara grzywny i aresztu⁷⁷. Natomiast artykuł 18 wyraźnie zabraniał noszenia zewnętrznych oznak religijnej przynależności, a zwłaszcza stroju poza świątyniami. Zakaz ten dotyczył tak mężczyzn, jak i kobiet, a jego złamanie skutkowało grzywną 500 pesos lub maksymalnie 15 dniami aresztu⁷⁸. Według artykułu 19 w okresie miesiąca od wejścia w życie dekretu prezydenta P. Callesa lub miesiąca od przejścia przez nowego duchownego świątyni, fakt czynienia posługi musiał zostać doniesiony władzom państwowym. Nie wywiązanie się z tego wymogu groziło karą grzywny 500 pesos lub aresztem nieprzekraczającym 15 dni. Poza tym władze do czasu wypełnienia wspomnianego wymogu mogły zamknąć obiekt kultu⁷⁹. Zapis ten został związany z artykułem 11 ustawy zasadniczej, który przyznawał obywatelom Meksyku prawo do swobodnego przemieszczania, wjazdu i wyjazdu oraz zmiany zamieszkania, lecz podlegało to kompetencji administracji państwa, która była zobowiązana do rejestracji każdy tego typu przypadek⁸⁰. W kontekście przytaczanego wcześniej artykułu 33 konstytucji, możemy uznać to za kolejny przykład pozbywania się z kraju duchownych obcego pochodzenia, którzy takich praw nie posiadali. Władza przez wymóg informowania chciała mieć pełen wgląd, co do ilości duchownych, ich pochodzenia oraz miejsca posługi.

⁷⁴ Art. 14., tamże.

⁷⁵ Art. 15., tamże.

⁷⁶ Art. 16., tamże.

⁷⁷ Art. 17., tamże.

⁷⁸ Art. 18., tamże.

⁷⁹ Art. 19., tamże.

⁸⁰ Art. 11., *Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos, que reforma la de 5 de febrero de 1857 (compilación cronológica de sus modificaciones)*, <https://www.scjn.gob.mx/constitucion-politica-de-los-estados-unidos-mexicanos>, [dostęp: 12 II 2018].

Zgodnie z artykułem 20 władza została zobligowana do publikowania wszelkich przypadków naruszeń zapisów analizowanego dekretu⁸¹. Natomiast artykuł 21 stwierdzał, że organizacje religijne nie mogły nabyć na własne cele żadnej nieruchomości. Już posiadane miały przejść na własność narodu. Przypadki nie ujawniania posiadanych obiektów miały być karane pozbawieniem wolności od roku do dwóch lat⁸². Artykuł 22 dodawał, że naród był właścicielem również świątyń i w tym zakresie był reprezentowany przez rząd federalny, który miał określić, jakie obiekty mogły dalej spełniać swą funkcję sakralną. Na własność narodu, czyli państwa, przechodziły również seminaria, szkoły wyznaniowe, budynki biskupstw, klasztor i wszystkie inne związane z organizacjami religijnymi, po to by służyły dalej społeczeństwu. W tym jednakże artykule podkreślono, że każdy, kto działał ze szkodą dla tychże nieruchomości (niszczył, próbował nie dopuścić do przejęcia przez państwo, etc.) podlegał karze od roku do dwóch lat pozbawienia wolności oraz odpowiedzialności cywilnej. O ile artykuł 21 odnosił się do duchownych, o tyle artykuł 22 do innych osób⁸³.

Artykuł 23 precyzuje, że za realizację prawa zawartego w analizowanym dokumencie odpowiadały głównie władze federalne, a stany i samorządy miały mieć status wspomagający⁸⁴. Natomiast członkowie władz samorządowych, którzy zezwolili bądź tolerowali łamanie przepisów analizowanego dokumentu w kontekście artykułów 1, 3, 4, 5 oraz 6 mieli podlegać karze oficjalnego ostrzeżenia, grzywny 100 pesos lub zawieszenia w wykonywaniu obowiązków na okres 1 miesiąca. Ponowne złamanie przepisu miało skutkować wydaleniem i zakazem wykonywania funkcji publicznych na okres 5 lat – artykuł 24⁸⁵. Poza tym, członkowie władz samorządowych, którzy zezwolili bądź tolerowali łamanie przepisów analizowanego dokumentu w kontekście artykułów 8, 9, 10, 15 i 16 w zależności od okoliczności, mieli być traktowani jak współwinni bądź ukrywający fakt przestępstwa – artykuł 25⁸⁶. Członkowie władz samorządowych, którzy nie rozwiązyali organizacji stworzonych przez duchownych dla celów politycznych, podlegali karze administracyjnej polegającej na oficjalnym ostrzeżeniu, grzywnie 100 pesos lub zawieszeniu w pełnionych funkcjach na okres jednego miesiąca. W przypadku ponownego nie dostosowania się do zapisów analizowanego arty-

⁸¹ Art. 20., G. F. Margadant, *La Iglesia ante el Derecho Mexicano*, s. 286-292, <http://biblio.juridicas.unam.mx/libros/2/554/22.pdf>, [dostęp: 12 II 2018].

⁸² Art. 21., tamże.

⁸³ Art. 22., tamże.

⁸⁴ Art. 23., tamże.

⁸⁵ Art. 24., tamże.

⁸⁶ Art. 25., tamże.

kułu 26, winny mógł zostać wydalony z pracy, a także otrzymać zakaz pełnienia funkcji publicznych na okres do 5 lat⁸⁷.

Zgodnie z artykułem 27 ze realizację artykułu 13 analizowanego dokumentu, który dotyczył zakazu politycznych komentarzy w czasopiśmie, odpowiedzialni mieli być pracownicy Federalnego Ministerstwa Porządku Publicznego, a zaniebdanie lub niedbalstwo w tej materii groziło sankcjami: grzywną do 100 pesos, zawieszeniem w obowiązkach do jednego miesiąca lub wyrzuceniem z pracy⁸⁸.

Członkowie władz samorządowych, którzy zezwolili bądź tolerowali religijne obchody poza świątynią mieli być karani: grzywną do 100 pesos, zawieszeniem w obowiązkach na okres maksymalny miesiąca lub zwolnieniem w przypadku ponownego złamania przepisu – artykuł 28⁸⁹. W przypadku osób, które nie zareagują odpowiednio w przypadku łamania artykułu 18 analizowanego dokumentu odnoszącego się do zakazu noszenia zewnętrznych oznak przynależności religijnej, mogły zostać one ukarane grzywną do 100 pesos albo zawieszeniem w czynnościach do jednego miesiąca, a powtórne złamanie tego nakazu mogło grozić wydaleniem z pracy – artykuł 29⁹⁰. Poza tym, członkowie władz samorządowych za niewywiązywanie się z obowiązku wynikającego z artykułu 19 analizowanego dokumentu mogli otrzymać karę 1 000 pesos lub zostać zwolnionym – artykuł 30⁹¹.

Zgodnie z artykułem 31 władze samorządowe zostały zobligowane do wykonania rejestru świątyń istniejących na ich terytorium i przesłania go do ministerstwa spraw wewnętrznych w przeciągu miesiąca od wejścia w życie analizowanego dokumentu lub w przypadku stworzenia nowego miejsca kultu, to w miesiąc od tego wydarzenia. W tymże rejestrze miały znaleźć się również informacje o innych nieruchomościach bądź wydzielonych miejscach kultu. Osoby, które nie wywiązały się z tego wymogu podlegały karze grzywny 1 000 pesos oraz zwolnieniu. Natomiast przekroczenie terminu miesiąca skutkowało oficjalnym ostrzeżeniem, grzywną 100 pesos, zawieszeniem na maksymalny okres miesiąca lub zwolnieniem⁹². W przypadku, gdy władze samorządowe wydały zezwolenie na otwarcie nowej świątyni przed uzyskaniem odpowiedniej pozytywnej decyzji władz wyższego szczebla, to członkowie odpowiedzialni za to mogli zostać ukarani karą zawieszenia maksymalnie na sześć miesięcy lub zwolnienia, a sama świątynia miała zostać zamknięta – artykuł 32⁹³. Natomiast brak zawiadomienia władz

⁸⁷ Art. 26., tamże.

⁸⁸ Art. 27., tamże.

⁸⁹ Art. 28., tamże.

⁹⁰ Art. 29., tamże.

⁹¹ Art. 30., tamże.

⁹² Art. 31., tamże.

⁹³ Art. 32., tamże.

wyższego szczebla przez władze samorządowe o zmianie opłat za użytkowanie świątyń groziło osobom odpowiedzialnym ukaraniem karą ostrzeżenia, grzywną 100 pesos lub miesięcznym zawieszeniem, a w przypadku recydywy wydaleniem z pracy – artykuł 33⁹⁴.

Skutki

Wydaje się zasadne twierdzenie, że konstytucja meksykańska z 1917 r. była kwintesencją pewnego marginalnego społecznego aspektu rewolucji meksykańskiej. Cechą tego było usunięcie z przestrzeni publicznej tego, co katolickie. Fakt, że dopiero wraz z objęciem urzędu prezydenta przez Plutarco Callesa zaczęto wprowadzać w życie antyreligijne zapisy ustawy zasadniczej sugeruje, że z jednej strony rewolucjoniści dopiero po 1924 r. poczuli się dość pewnie w nowej rzeczywistości, a z drugiej strony antyklerykalizm u P. Callesa był na tyle dominujący, że nie widział powodu by odkładać ostateczną rozprawę z Kościołem na później. Rewolucja meksykańska, tak jak każda inicjatywa tego rodzaju, miała na celu zmianę stosunków społecznych, a Kościół katolicki był symbolem starego systemu. Polityczne elity uznały, że nie można budować nowego Meksyku, jednocześnie nie niszcząc fundamentu tego starego. Trzeba zauważyć, że po władzę sięgnęły osoby, które wcześniej były związane z armią lub były poza polityką.

Oficjalna polaryzacja pozycji państwa i Kościoła datowana jest na rok 1925. Dla Callesa nie do przyjęcia były sugestie z kościelnej strony, by zmienić najbardziej drastyczne ograniczenia wynikające z konstytucji. W konsekwencji wydał on tak zwane Prawa Callesa, które wchodziły w życie z dniem 31 lipca 1926 r. Już 25 lipca 1926 r. meksykańscy biskupi wydali list pasterski⁹⁵, w którym zapowiedzieli zawieszenie sprawowanego kultu, co miało być protestem przeciwko nowemu prawu. W pełni ten tuch był popierany przez papieża. Natomiast LNDLR, by przekonać władze do zmiany polityki, ogłosiła z dniem 31 października 1926 r. ogólny bojkot Republiki. W stanach Oaxaca, Guanajuato, Puebla, Michoacán, Jalisco, Zacatecas, Guerrero, Aguascalientes, Veracruz oraz Durango organizowano protesty, które były tłumione. Niemożność porozumienia z władzą przyczyniło się do oficjalnego ogłoszenia wybuchu zbrojnego powstania⁹⁶ z dniem 1 stycznia 1927 r.

⁹⁴ Art. 33., tamże.

⁹⁵ Zob.: G. F. Margadant, *La Iglesia ante el Derecho Mexicano*, s. 292-296, <http://biblio.juridicas.unam.mx/libros/2/554/22.pdf>, [dostęp: 12 II 2018].

⁹⁶ Zob.: M. T. Vizcaíno López, T. M. Geraldine Da Cunha Lopes, *La transformación del derecho eclesiástico mexicano, 1917-1991. Acerca de las relaciones gobierno civil e iglesias en México*, https://www.researchgate.net/publication/228601460_La_transformacion_del_derecho_eclesiastico_mexicano_1917-1991_Acerca_de_las_relaciones_gobierno_civil_e_iglesias_en_Mexico, [dostęp: 12 II 2018];

Mapa nr 1. Obszar objęty Powstaniem Cristeros

Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Guerra_cristera.png, [dostęp: 12 II 2018]; This file is licensed under the Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International license.

Jak łatwo można zauważyć, między wydaniem praw prezydenta P. Callesa, a wybuchem Powstania *Cristeros* mija zaledwie sześć miesięcy – zresztą bardzo niespokojnych. Stąd też można postawić tezę, iż akt normatywny wydany przez meksykańskiego prezydenta był bezpośrednią przyczyną wybuchu *Cristiady*. Z jednej strony, antyklerykalnie nastawiony gabinet Callesa otrzymał oręż w postaci dekretu wykonawczego tych artykułów ustawy zasadniczej, które miały na celu całkowitą separację tego co religijne od tego co państwowe. Z drugiej strony, społeczeństwo w głównej mierze katolickie, które do tego momentu w pokojowy sposób próbowało wymusić na rządzących uregulowanie najbardziej dla nich uciążliwych i nie do zaakceptowania przepisów.

F. P. Dooley, *Los cristeros, Calles y el catolicismo Mexicano*, <http://www.historicas.unam.mx/moderna/ehmc/ehmc07/090.html>, [dostęp: 12 II 2018];

A. Mutolo, *El Episcopado Mexicano Durante el Conflicto Religioso en Mexico de 1926 – 1929*, <http://www.redalyc.org/pdf/351/35103507.pdf>, [dostęp: 12 II 2018];

G. M. Delgado de Cantu, *Historia de Mexico. Mexico en el siglo veinte*, Vol. 2, Mexico 2003, <http://books.google.es/books?id=EoPd3u7RGBIC&printsec=frontcover&dq=Historia+de+M%C3%A9xico.+Legado+hist%C3%B3rico+y+pasado+reciente&hl=es&sa=X&ei=sx-J7U5W2GaHR7Aa66oHIBw&ved=0CDcQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false>, [dostęp: 12 II 2018].

Trzeba się jednak zastanowić, czy tak radykalne prawo, samo w sobie, wywołałoby powstanie? Inaczej rzecz ujmując, czy drastyczne przepisy, za którym nie szłaby przemoc wobec kleru oraz broniącego go głównie chłopstwa, nie spowodowałyby zejścia Kościoła do katakumb? Wydawać by się mogło, że gdyby Calles ograniczył się do prawnego rozgraniczenia religii i państwa, do powstania by nie doszło. Jednakże, prezydent wraz z nowymi przepisami prawnymi wysłał wojsko i inne służby państwowe, by wprowadzały je w życie za wszelką cenę. Prawa Callesa przyniosły najpierw przemoc ze strony władz, a dopiero później powstanie.

Prezydencki dekret miał zostać przybity do drzwi wszystkich meksykańskich świątyń. Bojkot państwa zaplanowany przez LNDLR załamał się w październiku 1926 r. z powodu: z jednej strony nie spełnienia żądań przez władze, a z drugiej narastającej bezradności⁹⁷. Jednakże najbardziej niepokojące były akty przemocy, które dotknęły ACJM oraz kler. To było preludium do zbrojnego konfliktu. Na uwagę zasługuje fakt, że meksykańskie władze często wykorzystywały żołnierzy, którzy wywodzili się spośród rdzennych mieszkańców. Przykładowo, pierwsze starcie miało miejsce już 3 sierpnia 1926 r. w mieście Guadalajara w stanie Jalisco, gdzie oddział żołnierzy z ludu Anishinabe starł się z zabarykadowanymi w kościele katolikami w liczbie 400, którzy poddali się, gdy skończyła się amunicja. Zginęło 18 osób, a 40 zostało rannych⁹⁸. W ten sposób władze chciały przekonać społeczeństwo, że ma poparcie Indian, które miały być w swych poglądach antykatolickie – był to chwyt propagandowy.

Już następnego dnia w Sahuayo w stanie Michoacán żandarmeria zażądała zamknięcia lokalnego kościoła. Rzekomo wtedy dwie katoliczki: María Arregui i Lola Espinoza miały wykrzyknąć „Chrystus Król!” (*Cristo Rey*) co miało zapoczątkować strzelaninę w wyniku której zginęły cztery osoby. Jednak wydarzenie, które przeszło do historii i stało się znane w całym Meksyku, miało miejsce w Chalchihuites w stanie Zacatecas. Dnia 14 sierpnia 1926 r. federalne siły zbrojne dokonały aresztowania miejscowego księdza oskarżonego o zorganizowanie spotkania o charakterze politycznym z członkami oddziału ACJM w kościele, tuż przed jego zamknięciem. W drodze do miejsca zatrzymań ksiądz oraz trzech działaczy zostali zastrzeleni. To wtedy ów duchowny miał przed śmiercią krzyknąć „Niech żyje Chrystus Król!” (*Viva Cristo Rey!*) co stało się hasłem wszystkich *Cristeros*. Tym księdzem był Luis Bátiz Sainz, który przez Jana Pawła

⁹⁷ P. Jackowski, dz. cyt.

⁹⁸ *Cristeros War (1926-1929) Anishinabe History*, <http://www.anishinabe-history.com/history/cristeros-war.shtml>, [dostęp: 12 II 2018]; *Cristiada "For Greater Glory", Boxer Johnny Tapia, LV Health Fair, Summerfest, Memorial Day Salute*, <http://www.thehispanictimes.com/2012/05/cristiada-for-greater-glory-boxer.html>, [dostęp: 12 II 2018].

II został najpierw beatyfikowany (22 listopada 1992 r.) a następnie kanonizowany (21 maja 2000 r.)⁹⁹.

Tak zwana „masakra Chalchihuites” okazała się być początkiem reakcji łańcuchowej. Na wieść o zatrzymaniu księdza Bátiza, grupa farmerów pod wodzą byłego płk Pedro Quintanara miała ruszyć na ratunek. Na wieść o rozstrzelaniu duchownego, zajęli miejski skarbiec oraz ogłosili bunt. Aż do czasu kontrofensywy wojsk federalnych, buntownicy zdążyli opanować sporą część północy sąsiedniego stanu Jalisco. Dnia 28 września 1926 r. burmistrz Pénjamo w stanie Guanajuato, Luis Navarro Origel również ogłosił bunt. Jego siły zostały przez armię pokonane pod miastem i musiał się wycofać w góry Guanajuato, gdzie kontynuowały walkę metodami partyzanckimi. Następnego dnia miało miejsce powstanie w Trinidad Mora w stanie Durango, a 4 października w mieście Guanajuato, gdzie dowodził były gen. Rodolfo Gallegos. Niepowodzenia w otwartym polu spowodowały przeniesienie działań w mniej dostępne rejony kraju i przyjęcie metod partyzanckich oraz częściowe powstrzymanie się od bardziej radykalnych działań. Wydaje się, że liderzy LNDLR nie chcąc, by zapal katolików opadł, tak jak w przypadku bojkotu, podjęli najbardziej radykalną decyzją o ogólnonarodowym powstaniu, co też się stało 1 stycznia 1927 r. Oficjalnie na czele powstania stanął 27 letni prawnik i lider LNDLR, René Capistran Garza¹⁰⁰.

Zakończenie

Powstanie *Cristeros*, zwane też *La Cristiada*, zakończyło się oficjalnie 22 czerwca 1929 r., czyli dzień po podpisaniu porozumienia między nowym prezydentem Meksyku Emilem Portesem Gilem, a biskupami: Leopoldem Ruizem y Floresem oraz Paschalisem Diazem, przy dużej mediacji ambasadora Stanów Zjednoczonych, Dwighta Whitney’a Morrowa¹⁰¹.

Północny sąsiad meksykańskiego państwa dążył do jak najszybszego zakończenia powstania, gdyż z jednej strony przedłużający się konflikt utrudniał amerykańskiemu biznesowi się rozwijać, a z drugiej ambasadorowi udało się wynegocjować korzystne warunki wydobywania ropy naftowej. Porozumienie oprócz wstrzymania walk zawierało ustalenia dotyczące wolności kultu. Poza tym, mowa

⁹⁹ P. Jackowski, dz. cyt.; *Bl. Luis Batiz Sainz*, http://www.catholic.org/saints/saint.php?saint_id=7382, [dostęp: 12 II 2018].

¹⁰⁰ J. Tuck, *Cristero Rebellion: part 1 - toward the abyss*, <http://www.mexconnect.com/articles/286-cristero-rebellion-part-1-toward-the-abyss>, [dostęp: 12 II 2018].

¹⁰¹ Zob.: *Morrow, Dwight Whitney, (1873 - 1931)*, <http://bioguide.congress.gov/scripts/biodisplay.pl?index=M001002>, [dostęp: 21 VI 2014].

w nim jest o amnestii dla wszystkich uczestników. Władze nie dotrzymały słowa i wkrótce zabito około 500 dowódców i 5 000 członków powstania¹⁰².

Oblicza się, że w trakcie walk zginęło 100 tysięcy osób, z czego 60 tysięcy po stronie władz meksykańskich¹⁰³. Dla wojsk federalnych znaczące były straty wśród oficerów: 12 generałów, 70 pułkowników oraz 1 800 innych żołnierzy wyższej rangi. Należy również pamiętać o znaczących stratach wśród ludności cywilnej, które oblicza się na 250 tysięcy, a drugie tyle miało uciec do Stanów Zjednoczonych¹⁰⁴.

Obraz: wyretuszowana flaga powstańców

Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mexico_Flag_Cristeros.svg, [dostęp: 12 II 2018]; This file is licensed under the Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported license.

Ważne jest, że pomimo porozumienia i zakończenia powstania *Cristeros*, konflikt na linii państwo – Kościół trwał dalej. Możemy niejako uznać, że porozumienie z 21 czerwca 1929 r. (*arreglos*) było zakończeniem obowiązywania „Praw Callesa”. Kwestie edukacji, rejestracji księży czy też petycje dotyczące reformy konstytucjonalnej nie miały być objęte aż tak dużymi restrykcjami¹⁰⁵. Jednakże

władze nie przestrzegały tychże zapisów i w ten sposób przedłużano obowiązywania najbardziej drastycznego z prezydenckich dekretów. Należy pamiętać, że niektóre z antyreligijnych zapisów ustawy zasadniczej zostały zmienione dopiero w 1992 r. Przyjmuje się, że wraz ze zmianą artykułu 3 ustawy

¹⁰² P. Jackowski, dz. cyt.

¹⁰³ M. T. Velazquez, *Radical Catholic Resistance To The Mexican Revolution: The Cristero Rebellion And The Sinarquista Movement*, Texas 2006, s. 66, <http://oaktrust.library.tamu.edu/bitstream/handle/1969.1/ETD-TAMU-1664/VELAZQUEZ-THESIS.pdf>, [dostęp: 12 II 2018].

¹⁰⁴ M. Clodfelter, *Werfare and Armed Conflicts. A Statistical Encyclopedia of Casualty and Other Figures, 1492-2015*, Jefferson 2017, s. 379, https://books.google.pl/books?id=kNzCDgAAQBAJ&pg=PA379&lpq=PA379&dq=cristero+war+12+generals+70+colonels&source=bl&ots=ntne7wP4Ay&sig=aYQpyRvgiGzVpz7aU89qDeJ8_dw&hl=pl&sa=X&ved=0ahUKEwjwgozFz6XZAhXIGCwKHddLA_0Q6AEIODAF#v=onepage&q=cristero%20war%2012%20generals%2070%20colonels&f=false, [dostęp: 12 II 2018].

¹⁰⁵ K. Kaczmarek, dz. cyt., s. 48-49.

zasadniczej za rządów prezydenta Lazaro Cardenas (12 grudzień 1934 r.) ostatecznie „Prawa Callesa” przeszły do historii¹⁰⁶.

Słowa kluczowe: *Meksyk, Calles Law, Cristero War, Plutarco Elias Calles, polityka antykorupcyjna*

Summary

Calles Law as a basis for the Cristero War

On June 19, 1926, President Plutarco Elias Calles published a document that went down in history as the Calles Law (Ley Calles) and consisted of 33 articles. The document came into force on July 31, 1926 and in practice it sanctioned the anti-clerical constitutional provisions of 1917. It is recognized that this document was the ignite spark and the reason for the Cristero War. The presidential decree was to be nailed to the door of all Mexican temples. Between the release of the Calles Law and the beginning of Cristero War was only six months - very restless. Hence the thesis that the normative act issued by Mexican President Calles was the direct cause of the Cristero War.

Keywords: *Mexico, Calles Law, Cristero War, Plutarco Elias Calles, anti-clerical policies*

Bibliografia:

- 1917 Constitution of Mexico, <http://www.latinamericanstudies.org/mexico/1917-Constitution.htm>, [dostęp: 12 II 2018];
- 38° presidente de México: Francisco I. Madero, <http://presidentes.mx/presidentes/francisco-i-madero/>, [dostęp: 12 II 2018];
- 45° presidente de México: Plutarco Elías Calles, <http://presidentes.mx/presidentes/plutarco-elias-calles/>, [dostęp: 12 II 2018];
- Acta de Independencia del Imperio Mexicano, http://www.biblioteca.tv/artman2/publish/1821_124/Segunda_y_definitiva_Acta_de_Independencia_del_Imp_167.shtml, [dostęp: 12 II 2018];
- Asociación Católica de la Juventud Mexicana Historia de la ACJM, <http://acjm.50webs.com/hist/historia.html>, [dostęp: 12 II 2018];
- Bartyzel J., *Viva Cristo Rey!*, <http://www.bibula.com/?p=67803>, [dostęp: 12 II 2018];
- Bauer K. J., *Mexican War*, <https://www.tshaonline.org/handbook/online/articles/qdm02>, [dostęp: 12 II 2018];
- Biografía De Francisco Villa (José Doroteo Arango Arámbula), <http://www.taringa.net/posts/apuntes-y-monografias/10769672/Biografia-De-Francisco-Villa-Jose-Doroteo-Arango-Arambula.html>, [dostęp: 12 II 2018];

¹⁰⁶ *Evolucion Juridica del Artículo 3 Constitucional en Relacion a la Gratuidad de la Educacion Superior*, <http://www.diputados.gob.mx/bibliot/publica/inveyana/polint/cua2/evolucion.htm>, [dostęp dn. 12.02.2018].

- Bjornstad W., *Antonio López de Santa Anna*, <http://www.findagrave.com/cgi-bin/fg.cgi?page=gr&GRid=11566057>, [dostęp: 12 II 2018];
- Bl. Luis Batiz Sainz, http://www.catholic.org/saints/saint.php?saint_id=7382, [dostęp: 12 II 2018];
- Buchenau J., *Small Numbers, Great Impact: Mexico and its Immigrants, 1821 – 1973*, <http://www.u.arizona.edu/~rgolden/MexicoImmigration.pdf>, [dostęp: 12 II 2018];
- Cobos Alfaro F. A., *La masonería en la Revolución de Independencia*, <http://felipecobosalvaro.blogspot.com/2011/03/la-masoneria-en-la-revolucion-de.html>, <http://archive.is/ZF9H>, [dostęp: 12 II 2018];
- Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos de 1917*, http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/ref/cpeum/CPEUM_orig_05feb1917_ima.pdf, [dostęp: 12 II 2018];
- Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos, que reforma la de 5 de febrero de 1857 (compilación cronológica de sus modificaciones)*, <https://www.scjn.gob.mx/constitucion-politica-de-los-estados-unidos-mexicanos>, [dostęp: 12 II 2018];
- Cristeros War (1926–1929) Anishinabe History*, <http://www.anishinabe-history.com/history/cristeros-war.shtml>, [dostęp: 12 II 2018];
- Cristiada “For Greater Glory”*, *Boxer Johnny Tapia, LV Health Fair, Summerfest, Memorial Day Salute*, <http://www.thehispanictimes.com/2012/05/cristiada-for-greater-glory-boxer.html>, [dostęp: 12 II 2018];
- Delgado de Cantu G. M., *Historia de Mexico. Mexico en el siglo veinte*, Vol. 2, Mexico 2003, <http://books.google.es/books?id=EoPd3u7RGBIC&printsec=frontcover&dq=Historia+de+M%C3%A9xico.+Legado+hist%C3%B3rico+y+pasado+reciente&hl=es&sa=X&ei=sxJ7U5W2GaHR7Aa66oHIBw&ved=0CDcQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false>, [dostęp: 12 II 2018];
- Dooley F. P., *Los cristeros, Calles y el catolicismo Mexicano*, <http://www.historicas.unam.mx/moderna/ehmc/ehmc07/090.html>, [dostęp: 12 II 2018];
- Emiliano Zapata Online*, <http://www.emilianozapataonline.com/>, [dostęp: 12 II 2018];
- Emiliano Zapata: “Tierra y Libertad”*, <http://enjusticiaglobal.wordpress.com/2011/04/10/emiliano-zapata-tierra-y-libertad/>, [dostęp: 12 II 2018];
- Evolucion Juridica del Artículo 3 Constitucional en Relacion a la Gratuidad de la Educacion Superior*, <http://www.diputados.gob.mx/bibliot/publica/inveyana/polint/cua2/evolucion.htm>, [dostęp: 12 II 2018];
- Gadsden Purchase Treaty: December 30, 1853*, http://avalon.law.yale.edu/19th_century/mx1853.asp, [dostęp: 12 II 2018];
- Garavito Elias R. A., *Historical Data of the Elias*, Mexico 2005, <http://eliasofsonora.net/eliaspdf/historicalDataTrans.pdf>, [dostęp: 12 II 2018];
- Garcia Gonzales E., *Las Haciendas en México*, <http://www.monografias.com/trabajos56/haciendas-mexicanas/haciendas-mexicanas.shtml>, [dostęp: 12 II 2018];
- Garrido del Toral A., *Las Leyes de Reforma en Querétaro 1855–1863*, <http://eloficiodehistoriar.com.mx/2009/07/22/queretaro-ante-la-reforma-del-s-xx/>, [dostęp: 12 II 2018];
- Gilliam R. R., *Mexican Revolution: Battle of Celaya*, <http://www.historynet.com/mexican-revolution-battle-of-celaya.htm>, [dostęp: 12 II 2018];
- Gonzales M. J., *The Mexican Revolution 1910 – 1940*, Albuquerque 2002, http://books.google.pl/books?id=se17aQLbKioC&pg=PA187&hl=pl&source=gbp_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false, [dostęp: 12 II 2018];
- Hickman K., *Pancho Villa: Mexican Revolutionary*, <http://militaryhistory.about.com/od/army/p/panchovilla.htm>, [dostęp: 12 II 2018];

- Holidays in Mexico in 2014*, <http://www.timeanddate.com/holidays/mexico/>, [dostęp: 12 II 2018];
- Jackowski P., *Za Chrystusa Króla. Prześladowania Kościoła w Meksyku 1825-1938*, http://www.piusx.org.pl/zawsze_wierni/artukul/536, [dostęp: 12 II 2018];
- Kaczmarek K., *Viva Cristo Rey! Powstanie Cristeros w Meksyku 1926-1929*, w: *Glaukopis*, nr 2/3, Izabelin 2005, s. 37-59;
- Katz F., *The Life and Times of Pancho Villa*, <https://books.google.pl/books?id=XAlCq6AJ3Ow-C&printsec=frontcover&hl=pl#v=onepage&q&f=false>, [dostęp: 12 II 2018];
- Kirkwood B., *The History of Mexico*, Westport 2000, s. 102-103, http://books.google.pl/books?id=-kXGt1QTkuoC&pg=PA89&hl=pl&source=gb_s_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false, [dostęp: 12 II 2018];
- Lelibre O., *The Cristeros. Catholic Soldiers of Christ*, <http://www.catholicapologetics.info/catholicteaching/history/cristero.htm>, [dostęp: 12 II 2018];
- Lopez C., Cortes O., *Vicente Riva Palacios Historia de la administracion de Don Sebastian Lerdo de Tejada*, http://www.antorcha.net/biblioteca_virtual/historia/lerdo/lerdo.html, [dostęp: 12 II 2018];
- Margadant G. F., *La Iglesia ante el Derecho Mexicano*, <http://biblio.juridicas.unam.mx/libros/2/554/22.pdf>, [dostęp: 12 II 2018];
- Mexican Revolution Timeline - Year 1914*, http://www.emersonkent.com/history/timelines/mexican_revolution_timeline_1914.htm, [dostęp: 12 II 2018];
- Meyer J. A., *La Cristiada: 2-El conflicto entre la iglesia y el Estado*, Mexico 2005, http://books.google.pl/books?id=5dSpcq3tjp8C&pg=PA10&hl=pl&source=gb_s_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false, [dostęp: 12 II 2018];
- Minster C., *Biography of Venustiano Carranza*, <http://latinamericanhistory.about.com/od/presidentsofmexico/p/vcarranza.htm>, [dostęp: 12 II 2018];
- Minster C., *Biography of Victoriano Huerta The Mexican Revolution's Despised President*, <http://latinamericanhistory.about.com/od/presidentsofmexico/a/vhuerta.htm>, [dostęp: 12 II 2018];
- Morrow, *Dwight Whitney, (1873 - 1931)*, <http://bioguide.congress.gov/scripts/biodisplay.pl?index=M001002>, [dostęp: 12 II 2018];
- Mutolo A., *El Episcopado Mexicano Durante el Conflicto Religioso en Mexico de 1926 a 1929*, Cuicuilco, vol. 12, núm. 35, septiembre-diciembre, 2005, <http://www.redalyc.org/pdf/351/35103507.pdf>, [dostęp: 12 II 2018];
- Navarrete F., *Mexico Multicultural El Mestizaje Y Las Culturas Regionales*, <http://red.pucp.edu.pe/ridei/files/2012/02/120203.pdf>, [dostęp: 12 II 2018];
- Nowak J. R., *Zbrodnie masonerii w Meksyku*, <http://www.guadalupe.opoka.org.pl/pliki/masmek.htm>, [dostęp: 12 II 2018];
- Pajewski J., *Historia Powszechna 1871 - 1918*, Warszawa 2001;
- Pancho Villa*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/628981/Pancho-Villa>, [dostęp: 12 II 2018];
- Paoli Bolio F. J., *Las Guerras de Justo*, <https://books.google.pl/books?id=5I10BAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=pl#v=onepage&q&f=false>, [dostęp: 12 II 2018];
- Ramirez Rancano M., *La Ruptura con el Vaticano. Jose Joaquin Perez y la Iglesia Catolica Apostolica Mexicana 1925-1931*, <http://www.historicas.unam.mx/moderna/ehmc/ehmc24/295.html>, [dostęp: 12 II 2018];

- Rich P., Reyes G. de los, *The PRI and Freemasonry: Fraternalism and Fratricide during the Presidency of Lázaro Cárdenas*, 17 marzec 2000, <http://www.paulrich.net/papers/lasa2k/rich1.pdf>, [dostęp: 12 II 2018];
- Soberanes Fernandez J. L., *Mexico and the 1981 United Nations Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief*, 2002 BYU L. Rev. 435 (2002), <http://digitalcommons.law.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2119&context=lawreview>, [dostęp: 12 II 2018];
- The Treaty of Guadalupe Hidalgo, 2 Feb 1848*, <http://www.fordham.edu/halsall/mod/1848hidalgo.asp>, [dostęp: 12 II 2018];
- Torres V., Torres S., *Archivo Historico de la Accion Catolica Mexicana Un Acervo Para la Historia de la Educacion*, <http://www.comie.org.mx/congreso/memoriaelectronica/v09/ponencias/at09/PRE1177505581.pdf>, [dostęp: 12 II 2018];
- Tratados de Cordoba*, <http://juridico.segobver.gob.mx/var/cordoba.pdf>, [dostęp: 12 II 2018];
- Tuck J., *Cristero Rebellion: part 1 - toward the abyss*, <http://www.mexconnect.com/articles/286-cristero-rebellion-part-1-toward-the-abyss>, [dostęp: 12 II 2018];
- Tuck J., *Mexico's Lincoln: The ecstasy and agony of Benito Juárez*, <http://www.mexconnect.com/articles/274-mexico-s-lincoln-the-ecstasy-and-agony-of-benito-juarez>, [dostęp: 12 II 2018];
- Vazquez J. Z., *Liberales y conservadores en México: diferencias y similitudes*, <http://eial.tau.ac.il/index.php/eial/article/view/1124/1154>, [dostęp: 12 II 2018];
- Vizcaíno López M. T., Geraldés Da Cunha Lopes T. M., *La transformación del derecho eclesiástico mexicano, 1917-1991. Acerca de las relaciones gobierno civil e iglesias en México*, https://www.researchgate.net/publication/228601460_La_transformacion_del_derecho_eclesiastico_mexicano_1917-1991_Acerca_de_las_relaciones_gobierno_civil_e_iglesias_en_Mexico, [dostęp: 12 II 2018];
- Welsome E., *The General and the Jaguar. Pershing's Hunt for Pancho Villa. A True Story of Revolution and Revenge*, New York 2006, <http://books.google.pl/books?id=s1ljEwfyIbMC&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Eileen+Welsome%22&hl=pl&sa=X&ei=m3O-gU6y-H8Le7Aa07YHQCG&ved=0CCAQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false>, [dostęp: 12 II 2018].